Kristendom og Politik

Taler	Dato	Sted
Christopher Bruun	8 november 1884	Studentersamfundet, Christiania

Der gaar gjennem Landene nu om Dagen, som jo alle ved, en stærk Bevægelse saavel paa det politiske som det sociale - ja snart sagt paa alle Livets Omraader, og som har det fælles Kjendemærke: Arbeide for at hæve de lavere Samfundslag; saavidt jeg skjønner, er dette det store Fællesmærke for Bevægelsen. Under dette Arbeide, som paa ingen Maade foregaar blot ved politiske Midler, omdannes lidt efter lidt, eller snarere sønderbrydes det gamle nedarvede Samfund, og der bygger seg et nyt.

Det blev her under Talen om Kvindesagen, hvis jeg ikke erindrer feil, udtalt at det var det feudale, det fra Middelalderen nedarvede Kvindeideal, mod hvilket her egentlig Kampen stod; jeg tror, det kan siges om hele den Samfundstrid, hvor om jeg taler, at det er det fra middelalderen nedarvede, i sin Grund feudale Samfund, som holder paa at gaa i stykker, medens et nyt, til Nutidens tænkesæt og Livsvilkaar svarende, demokratisk Samfund holder paa at danne sig. Denne Bevægelse gaar jo gjennem alle kristne Lande i vor Tid.

Det er imidlertid en overordentlig utbredt Mening, at denne Kamp mod det gamle Samfund og for det nye i sin Grund er ukristelig, er i Strid med Kristendommens Grundsætninger. Det er en Mening, som er blevet hævdet her i Studenternes Kreds, og som ude i Bladverdenen og i det hele Samfundsliv idelig er bleven hørt.

Det er da først og fremst vore Præster - og for øvrig en hel Del gudfryktige Folk -, som paastaar dette, at den moderne Bevægelse er ukristelig. Vort menige Folk har ikke let for at tro dette; det er af en anden Mening. Men Præsternes og de øvrige dannede Folks Paastaand i denne Henseende faar overfor det menige Folk en overordentlig stærk Støtte fra en Kant, hvorfra man ikke ved første Øiekast skulde vente det, nemlig fra Fritænkerne. Ligesom nemlig Præsterne paastaar, at det gamle Samfund hænger sammen med Kristendommen, paastaar

Fritænkerne, det nye Samfund, som holder paa at fødes, hviler paa fritænkerske Grundsætninger. Man kan saaledes nesten sige, at hele den dannede Stand her i Landet - baade Troende og Fritænkere, saa enige de ellers er om disse Spørgsmaal - er enige i, at Kristendommen hænger sammen med det gamle Samfund, og at det nye Samfund er ukristelig. Den ene Del siger det som en Ros, det andet som den høieste Dadel.

Ligeoverfor denne næsten samstemmige Mening af Landets dannede Klasser staar imidlertid visstnok den allerstørste Del af hele det menige norske Folk; det tillader sig at have den Mening, at Kristendommen og denne moderne Bevægelse stemmer overordentlig godt sammen. Det er vist et ganske eiendommeligt Forhold her i Landet - i Sverige er dog også det samme Tilfælde -, at hele det menige Folk har en Mening og hele folkets dannede Stand det motsatte. Det er noget, som visselig tyder paa unaturlige Forhold i et Folkeliv, naar det er saadan en bestemt Modsætning mellem hele Folkets Mængde og dets dannede Stand.

Der kan vel være mange her oppe som ikke føler sig synderlig oplagte til at lægge Bret paa, hva Menigmand mener om slige Spørgsmaal. Det fremholdes saa idelig - navnlig fra Præsternes Side -, at det er kun det menige Folks Uvidenhed og Mangel paa Ævne til gjennemført Tænkning, som faar dem til at indbilde sig, at de Ting kan svare sammen: frisindet Politik og Kristendom. Jeg for min Del tror imidlertid, at i dette Stykke - som i flere - har Menigmand Ret ligeoverfor den dannede Stand, og jeg tror, at den Dag skal komme, da det store Flertal af den dannede Stand her i Landet bliver enig med Menigmand, da det norske Folks menige Mængde vipper op det norske Folks Dannelse.

Det siges saa tidt af dem, som optræder paa Kristendommens Vegne i denne Sag - og altsaa imod det nyere Samfund -, at denne nyere Samfundsdannelse har alle kristne imod sig rundt om i Verden; dette beroer imidlertid paa en saa stor Misforstaaelse, at det er vanskeligt at forstaa, hvordan Folk kan komme til at sige noget saadant. Jeg vil paa ingen Maade gjøre denne Sag afhængig af, hva der er de flestes Mening eller den almindelige Mening; men det skal dog siges, at det ingenlunde er bare uvidende norske Bønder, som har den Tro, at Kristendom og frisindet Politikk, eller den nyere Samfundsdannelse i det hele kan rime sammen.

I Amerika vil man have vanskelig for at finde Spor af Mening i den Tale, at

Kristendommen skulde kræve, at man holdt paa det gamle Samfund og modsatte sig det nye. Eller om vi gaar til England, - der tror jeg ogsaa at denne her saa almindelige Paastandvilde støde paa overordentlig stærk Modstand, ogsaa hos Præsterne. Det samme er Tilfældet i Schweiz. Blandt Schweiz`s varmeste og ivrigste kristne skal man finde faa eller ingen, som ønsker, at deres republikanske Forfatning skal ombyttes med noget andet, til Høiremændenes Tanke mer svarende. Samme gjælder Holland. Det gjælder med et Ord alle protestantiske Lande; den troende Protestantisme staar i det hele taget paa den nyere Samfundsdannelses Side, paa en Undtagelse nær - som jeg vil medgive er overordentlig betydelig og væsentlig - nemlig Tydskland. De Lande derimod, hvor den Sætning gjælder, der er saa gjengs i vore Præsters Mund, er de Lande, som sogne under den romerske Kirkeafdeling.

Det er i det store hele faa: det er den romerske Kirkeafdeling som holder paa det gamle Samfund, og den protestantiske Kirkeafdeling, som holder paa det nyere Samfunsarbeide, bortseet, som sagt, fra Tydskland.

Og at Rom holder paa det gamle feudale, fra Middelalderen nedarvede Samfund, det er en grei Sag. Rom er Middelalderens Kirke. Det var i Ly af den mægtige romerske Kirke og efter dens Mønster, at det gamle feudale Samfund blev bygget, ialfald i den dybeste og inderligste Verelvirkning med den hierarkisk-aristokratisk opbyggede Kirke. Det er klart, at Rom med sin Konservatisme holder paa det Samfund, som det, saa at sige, selv har bygget; men hele Protestantismen, med den nævnte betydningsfulle Undtagelse, holder paa det moderne Samfund.

Med den tydske Kirke har det for øvrig her en eiendommelig Sammenheng. Det er ingenlunde saa, at den tydske Protestantisme fra først av har staaet paa det Standpunkt som de tydske Theologer nu holder paa; det er ingenlunde faa, at Luther anbefalede denne Høirepolitik - for at nævne det med et Ord. Luther hadde fra først av det samme stærkt demokratiske, man kan sige bondevenlige Drag, som Zwingli og Calvin hadde; men han tog Skræk overfor Bondebevægelsens Udskeielser i Tydskland. Ikke saaledes at forstaa, at Lutheer grunnlagde de nuværende tydske Theologers reaktionære System; - han erklærede, at Kristendom og Politikk var Ting, som ikke egentlig hadde noget med hinanden at gjøre.

Denne Sætning som nu er bleven fremført saa tidt i Venstrebladene i vor Tid, -

at Kristendom og Politik ikke har noget med hinanden at gjøre -, og som vore Præster har taget "Verdens Gang" og andre Venstreblade saa ilde op, den skriver sig vistnok fra Luther. Nu, dermed er det ikke sagt, at den er rigtig - jeg er ingenlunde af den Mening at alle Sætninger, som skriver sig fra Luther, er riktige, og det mener jeg heller ikke om denne - ; men det er Verd at lægge Mærke til, at denne Sætning ikke er nogen fritænkersk opfinnelse.

Det er den Opfatning, som vi her i Landet er blevet opdraget i, at hva man skulde mene om Politikk, kom ikke synderlig Kristendommen ved; ialdfald er jeg bleven opdragen i den. Mange af dem, som sidder her, og som er meget yngre end jeg, er vistnok under Opvæksten blevne paavirkede af Præster, som har en anden Mening; men for dem, som gik for Præsten for 20 Aar siden, var det overordentlig sjelden af Præsterne at høre Anbefalning af Høirepolitiken - ligesaalidt af Venstrepolitiken forstaar sig.

Det hang sammen -, hvis jeg ikke tager feil -, med den tydske Folkekarakters ensidige theoretiske Drag, at den lutherske Protestantisme hadde saa lidet med Samfundsforholdene og Politiken at gjøre, medens de øvrige Reformatorer saa stærkt lagde Bret derpaa. For Luther kom det alene an paa Læren, og i hvilken Udstrækning han var ligegyldig for Samfundsspørgsmaal, det viser den Ting, at der blev Statskirke inden den lutherske Afdeling af Protestantismen - en Kirkeforfatning, som aldeles ikke stemte med Reformatorernes egne Grundsætninger, men som de modtog, fordi det hele var dem et aldeles underordnet Omraade, som de syntes, det ikke var saa nøie med. Naar Læren og den kristelige Theori var i Orden, var det dem en temmelige likegyldig Sag dette med de kristelige Samfundsformer. Saaledes vedbled det at være længe efter Luthers Tid. Man var fremmed for at al Tanke paa Høirepolitikkens særlige Christelighed. Mangfoldige af Luthers varme Tilhængere og Lærlinge ned gjennem Tiderne - Folk som er blevne regnede blandt Lutherdommens ypperste Theologer -, saa op til den fri Forfatning i Schweitz, fordi Fyrstevældet i Tydskland forekom dem saa fordærveligt.

Dette, at de tydske Theologer har gaaet i Pagt med Høirepolitiken, skriver sig visselig fra den nhellige Alliances Dage først i Aarhundredet. Den gang lod Tydslands Theologer - jeg kan sige i den Tid, da Kristendommen var yderlig svækket - sig besnakke til at indgaa det Forbund med Fyrstemakten, som de senere har holdt ved med indtil denne Dag. Der var vistnok enkelte af dem, som tidligere hadde været inde paa lignende Aandsretninger; men gjennemgaaende

blev det visselig først fra den Tid af.

Med Tydsklands Theologer fulgte saa de nordiske. Den første Theolog her i Norden, som paa en storslagen Maade har gjennemført denne Tankegang, er Martensen i hans Bog om Den sociale Ethik eller Samfundsmoralen, en Bog, der fuldstændig er skreven som for en Høiremand, ut af hans Hjerte, men som giver Høires Livsopfatning et afgjort kristelig Stempel, som den eneste kristelig gyldige Verdensopfatning. Denne Martensens sociale Ethik, affattet med hele hans theologiske Dygtighed, slog stærkt ned her i Landet for ikke mange Aar siden og paavirkede en Del af vore dygtigste Theologer. Man kan derfor gjerne, naar man ser paa Sagen med nordiske Øine, sige, at det er Spørgsmaalet om Martensens sociale Ethic det her gjælder. Jeg behøver ikke at sige, at det er en overordentlig dygtig Bok; jeg vil tilføie, at jeg for min Del føler mig den Bog overordentlig taknemmelig, saa gjennemgaaende uenig jeg end er med den. Jeg tror ikke, der er ret mange Bøger, jeg har lært saa meget af. Jeg har ikke lært min Samfundsmoral af den, men jeg har lært, at der findes en kristelig Samfundsmoral.

Det var disse Spørgsmaal, om hvorledes man skulde stille sig til Nutidens Samfundsspørgsmaal, som fra jeg var et ganske ungt Menneske, særlig satte mit Sind i Bevægelse. Det forekom mig at laane Livet en høiere Glands, naar den enkelte traadte i de store Kræfters tjeneste, som bevæger Folkenes og Menneskeslægtens Skjæbne. Men det var ingenlunde som Fristen, jeg gav mig af med de Spørgsmaal; tvertimod, pietisktisk som jeg var, følte jeg det som noget, jeg Tomme for Tomme maatte tilkjæmpe mig Tilladelse til at give mig af med.

Hva jeg skylder Martensens Ethik, er det, at dette som for mig hadde en saa overordentlig Betydning, det lærte jeg at se, som nogetder ikke staar likegyldigt udenfor Kristendommen, saaledes som jeg var opdraget til at mene, men at det simpelthen er et Led at Kristendommen selv. Det er dette, som Martensen synes mig paa en storlagen Maade at godtgjøre, at der er ikke blot en Moral for det enkelte Menneskes Liv, men at der ved Tiden deraf ogsaa findes en Samfundsmoral.

Dette har for mig ikke blot en personlig Betydning; jeg tror, det er af overordentlig stor Vigtighed for Kristendommen i det hele taget, at den faar denne Vending mod det samfundsmæssige. Saalænge Kristendommen staar som noget, der bare er den enkeltes Sag, og bare dreier sig om den enkelte Sjæls

Renselse og evige Frelse, saalænge faar Kristendommen ligesom noget indsnøret og smaat ved sig. Navnlig det unge Menneske føler - og det allerhelst i vore Dage, da Samfundsspørgsmaalene træder saa stærkt frem -, at han trænger til et moralsk Forhold, som gaar ut over dette enkelte.

Jeg feiler neppe i, at Aarsagen til de Seire, Fritænkeriet, har vundet her mellem Norges Studenter, for en stor Del er at søge deri, at Kristendommen ikke er traadt frem samfundsmæssig.

Naar en ung Mand med stærke Kræfter i sig følte Trang til at udvide sit Blik udover sin egen Tilværelses trange Grænser, saa syntes dette ham ikke at høre hjemme i Kristendommen; derimod aabnede Fritænkeriet sine Arme og gav ham rig Anvisning til at ofre sit Liv i de Magters Tjeneste.

Det er imidlertid ikke alene derfor, at Kristendommens Fremtræden i Forhold til Samfundet har Betydning men fordi det er saa afgjørende for Kristendommen selv. Det Billede af Kristendommen som man danner sig, naar man kun ser den som den enkeltes Sag, er saa mangelfuldt, at man kan fristes til at sige, det er et Vrængbillede af den. Da Jesus Kristus kom til Verden, kom han som Verdens-Reformator, og ikke engang Fritænkere med nogen historisk Opdragelse vil nægte, at Kristendommen har bevirket den mærkeligste Verdensomvæltning, Historien kan nævne. Ingen vil nægte, at den for sin Tid var uden Sidestykke i Historien, om den end nu skal være for gammel. Et Blik paa Jesus Kristus som den store Verdensreformator viser ham som Foregangsmanden for alt verdensomfattende Reformarbeide; men det er det som Kristendommen nu mister. Det er, for at tale i det nytestamentlige Sprog, det kongelige Stempel paa Kristendommen, som gaar tilspilde. De første Kristne følte sig som Verdenserobrere; der var en kongelig Aand over dem istedetfor dette pietistiske smaa som faa gjennemgaaende er, eller til for nylig har været, over de Kristne.

Det var det store Fremskridt, som Martensens Ethik bragte her i Landet, at den virkelig skaffede Verdensoverblik ind i Kristendommen; og derfor er jeg personlig Martensens Bog saa taknemmelig. Men enig er jeg saa at sige ikke paa et eneste Punkt - undtagen i dette, som danner Grundlaget for det hele.

Martensen og de tydske Theologer saavelsom de norske Theologer der følger i deres Spor, søger at hævde, at den moderne Samfundsmoral er ukristelig, idet de

peger paa, at det er Fritænkere, som har fundet den ud; at det er fra den store franske Statsomvæltning, den har sit Udspring, og at dens Grundsætninger blev formede af fritænkeriske Filosofer. Det er sandt, at Frihedsbevægelsen i Landene bærer på mange Maader Mærke af, at det er fritænkerske Filosofer, som har givet den sin Form; men ser man bort fra Formen, er den ikke fra først af Fritænkernes Opdagelse. Vi ved alle at ovre i de nordamerikanske Fristater, var de samme Grundsætninger ikke alene udtalte, men gjennemførte i Samfundslivet før den franske Revolution og gjennemførte i Samfundslivet ikke fra først av i det store, men ganske i det smaa, i det enkelte Hus, hvor Husbond og Tjener levede paa mer lige Fod med hinanden. Det var de engelske Sekterere, der hadde en saa stor Del i Nordamerikas Bebyggelse, som førte med sig derover de strenge reformerte Sektereres Livsanskuelse; de gav ikke saameget for den kristelige Lære, men de lagde overordentlig meget Vægt paa et kristelig Liv ogsaa paa et kristelig Samfundsliv, paa dette, at man skulde friste at gjøre Alvor af det, at Menneskene skulde være hinandens Ligemænd, Brødre og Søstre.

Det var imidlertid ikke i Amerika, at dette var opfundet; der hadde de faaet det fra England. Men det var heller ikke Englands Eiendom alene. Jeg ved ikke, om det var sat i Theori før det fritænkerske franske Filosofer gjorde det; men Tusinder af Protestanter levede i den Anskuelse og satte hlele sit Liv ind paa den, længe før nogen Fritænker skrev en Bog om den. Det var de nederlandske Protestanter, som kjempede mot Undertrykkelsen og for religiøs Frihed og for borgerlig Frihed som Staldbroder til den religiøse; Det var de franske Huguenotter, som førte den samme Kamp mod de franske Konger; de var de engelske Puritaner og Skotlands reformerte Kristne, som førte den samme Kamp, udgydende Strømme af Blod for frisindet Politikk og religiøs Frihed, længe før de franske Filosofer satte det i Stil.

Med et Ord: som denne Samfundsbevægelse har fine Venner blandt de Kristne i alle protestantiske Lande, saaledes er det simpelthen Protestantismen, som har opfundet denne Samfundsmoral.

Den Strid, som føres over den hele Verden - ogsaa her i Landet - er, kan man med et Ord sige, en Strid mellem den gamle romerske Samfundsmoral og den nye protestantiske. Og ikke rettere end jeg kan skjønne, er Protestantismen i det Stykke i god Overenstemmelse med den oprindelige Kristendom. Som Protestantismen overfor den romerske Kirke roser sig af at have løftet den nytestamentlige Lære, Kristendommens Theori - om man vil bruge det Udtryk -

op af Glemselen, saa er det samme Tilfældet med Protestantismens Samfundsmoral. Den støtter sig til det kristelige Samfunds-Ideal, som foreligger i det nye Testamentet, og som klarest og stærkest fremtræder i Menigheden i Jerusalem.

Det kan skorte meget for oss Protestanter i at have den oprindelige Kristendoms Renhed og Styrke. Den Lære, som føres hos os, er ofte matte Gjentagelser, som savner det nye Testamentes Høihed og Kraft, og den Samfundsmoral, vi hævder, er i like Grad underlegen i Forhold til den, som ligger for os i det nye Testamente; men det er aligevel til den den støtter sig.

Det siger sig selv, at naar et Kirkesamfund ikke, som Tilfældet var i den første Tid, omfatter kun en liden udvalgt religiøs Skare, men et helt Folk, Mennesker af overordentlig forskjellig religiøs Dygtighed og religiøs Udvikling, saa kan det ikke naa den Høide i gjennemførelsen af det kristelige Samfundsideal, som var eiendommelig for det nye Testamentes Tid. Men det Ideal, som foreligger her, i Menigheden i Jerusalem, peger uimodsigelig paa det, at den Udjevning af Forskjellen Menneske og Menneske imellem, den Hævning af de lavere Samfundslag, som foregaar for vaare Øine i vor Tid, og som netop sætter vort Folk saa stærkt i Bevægelse, er noget, der sker i Medfør af de oprindelige kristelige Grundsætninger.

For mig staar det saa, at det er en overmaade stor Mangel ved den politiske Bevægelse, som gaar her gjennem Landet, at den ikke har været klar over denne sin Sammenheng med Protestantismen og den oprindelige Kristendom. Det er ikke nærmest det, jeg tænker paa, at den derved har givet Fritænkerne et stort Overtag. Men det er det, at denne politiske Bevægelse ikke har været klar over sin Sammenheng med den Livsanskuelse, af hvilken den skulde være et Led, og er blevet staaende som noget saa rent løsrevet politisk, det er det hvorved den har faaet en saadan utækkelig Smag af Form, af Kamp for politiske Former. Der har været, synes mig, med et Ord noget aandløst over den hele Bevægelse i Forhold til, hvad der kunde og skulde være.

Det skal indrømmes, at de, som har været dygtigst i denne Henseende, har været Fritænkerne. For dem har den Politikk, de har drevet, været et Led i deres Livsanskuelse. De kristne Venstremænd har ikke i det Stykke holdt Maal med Fritænkerne.

Jeg mener altsaa, at det er af Vigtighet, at det gjøres gjældende at dette er den protestantiske Tankegang, til hvilken helt naturlig en hel Del Fritænkere har sluttet sig. De bedre blandt Fritænkerne er jo ikke i Strid med den kristelige Moral, men vel med den kristelige Tro. Ligesom de respekterer og bøier sig for og i nogen Mon ialfald, i Livet søger at gjennemføre de samme moralske Grundsætninger for det private Liv som de Kristne, saa har de et ligefrem Overtag i Retning af protestantisk Samfundsmoral.

Naar jeg søger at gjøre denne Tankegang gjældende - vad jeg flere Gange har søkt -, saa møder man mig ofte med det Svar: Hvad er det for noget? Hva Sammenhæng har den nuværende Venstrebevægelse, som vi ser den for vaare Øine, med det kristne Liv, vi ser i Menigheden i Jerusalem? Det er som Nat og Dag! Det blir indrømmet, at man bør ophæve Standsforskjellen, saa der bliver i Omgangen ikke synderlig Forskjel mellem høi og ringe, mellem rig og Fattig; men i Jerusalem gik det for sig paa den Maade - og efter kristelige regler gaar det for sig paa den Maade -, at de høiere stillede godvillig ga fra sig og sagde: hvad der er mit, det skal blive dit. Her hos os gaar det derimod paa den Maade, at de lavere stillede søger at tilrive sig hvad de høiere har. Hvad der er dit, skal blive mit, siger de.

Hele denne Indvending hviler, saavidt jeg skjønner, paa en fuldstændig Misforstaaelse. Man kan ikke vente, at en politisk Bevægelse - og en politisk Bevægelse er det, vi her har for os - skal kunde sættes i Gang eller gjennemføres ved religiøse Kræfter. Politiske Bevægelser har gjennemgaaende den Gang, at den Klasse af Folket eller det Folk, som har en ret, forsøger at gjøre denne Ret gjældende, og jeg mener, der er ingen Grund til andet en at stille os paa deres Side, forudsat at de har Retten.

Vi skal ikke forlange, at politiske Rettigheder skal meddeles paa den Maade, at de foretrukne Stænder godvillig giver fra sig sine Forrettigheder; det sker ikke i Verden. Men forøvrigt, er det alene det, som fra Høires Side indvendes mod oss, saa kan jeg ikke skjønne det er Noget, som forbyder Høiremændene at gjøre saa. Venstre har selvfølgelig Intet mod at Høire godvillig afgiver sine Fortrin. Men det tør være tvivlsomt, om det vil ske.

Derfor har Venstre, om ogsaa enkelte Folk inden de foretrukne Stænder var med, begynt den almindelige Fremgangsmaade i politiske Bevægelser, - de har vendt sig til dem, som er kommet til kort i sin Ret og bedet dem gjøre denne Ret

gjældende i en politisk Brydning under lovlige Former. Og jeg mener, at er det sandt, at det Maal, som denne politiske Brydning tilsikter, er i god Overensstemmelse med Kristendommen, da er det saalangtfra Grund til, at Kristne advarer mod det, at der tvertimod er Grund til at alle Kristne, som forstaar Kristendommen, stiller sig paa denne Side, - selvfølgelig uten at negte, at der kan være alvorlige og ægte Kristne paa den anden Side.

Der er en anden Indvending som har mødt mig overfor vaare norske Forholde, som jeg ogsaa vil nævne.

Man siger, at hva man nu end mener om Forsvarligheden af det Maal, denne Bevægelse har sat sig, saa er det givet, at den har brukt en hel Del skammelige Midler, f.Ex. da den greb til Rigsretten. Og man siger, at den Bevægelse, der har besmittet sig ved saa slette Midler som det, den er det uforsvarlig at støtte.

Det forekommer mig, at heller ikke den Indvending holder Stik. Er Bevægelsen god i sit Maal, kan vi ikke sætte os mod den, fordi der er en hel Del af dens Forsvarere, som har brukt uretfærdige Midler. Hvorledes vilde det stille sig ellers i det daglige Liv, om man skulde forlade en god Sag, fordi den blev besmittet af daarlige Tilhængere. Thi aldrig har nogen god Sag gaaet gjennem Verden, uden at den er bleven besmittet. Det er sandt: Vi skal ikke selv indlade os paa at bruge uretfærdige Midler; men at man i den Grad skal lægge Vægt paa Sætningen om, at man skal tage Hensyn til Midlerne, at man opgiver selve Sagen, fordi der er anvendt daarlige Midler, det kan jeg ikke forstaa.

Saavidt jeg forstaar, kommer denne Indvending deraf, at det nortske Folk har ligget saa udenfor Historien; det er ligesom Verdenshistorien er kommet saa braat paa os, idet vi ikke vidste, hvad det var at føre et historisk Liv. Hadde vi levet et historisk liv, som andre Folkeslag, saa hadde vi vidst, at aldri noget Fremskridt i Livet er vundet, uden at det er blevet smittet ved daarlige Tilhængere og ved daarlige Midler. Og det gjælder, mener jeg, om denne Sag.

Det eneste, som følger af, at der bliver brukt daarlige Midler, er det, at den brave Mand nedlægger sin Indsigelse mod de daarlige Midler, men ingenlunde, at han derfor vender den gode Sag Ryggen.

Jeg sammenfatter hvad jeg her har sagt i følgende Sætninger:

Det Samfundsarbeide, som gaar gjennem den nyere Tid, som kjæmper for at sønderbryde det fra Middelalderen nedarvede Samfund og sætte et nyt demokratisk i dets Sted, dette Samfundsarbeide er bygget paa Protestantismens Samfundsmoral.

Og denne Protestantismens Samfundsmoral, det er den oprindelige kristelige Samfundsmoral, fra hvilken Middelalderens Samfund og Middelalderens Kirke hadde fjernet sig.

Kilde
Kristendom og Politik. Christiania, 1884.

Emneoversigt
Foredrag, Kirke og stat, Kristendom

URI
https://www.virksommeord.no/tale/kristendom-og-politik